

BIBLIOGRAFIA

- MORETTI (1994): Franco Moretti, «Modern European Literature: A Geographical Sketch», *New Left Review*, 206, ps. 86-109.
 — (1998): *Atlas of the European Novel 1800-1900*, Londres, Nova York: Verso.

Lectures, edicions i recreacions literàries de Ramon Llull durant el Vuit-cents

JOAN SANTANACH I SUÑOL
 Universitat de Barcelona
 jsantanach@ub.edu

- D. A. (2019): Diversos autors, *Ramon Llull en la literatura catalana del segle XIX. VI Seminari d'Estudis Catalans del Vuit-cents. Palma (Mallorca), 11 de novembre de 2016*. Universitat de les Illes Balears, introducció de Damià Pons, Palma: Lleonard Muntaner Editor, «Temps Obert» 32.

La influència dels clàssics medievals en els escriptors de la Renaixença, i la manera com els van assumir en els seus textos, és una qüestió que estem lluny de conèixer en profunditat. És des d'aquesta constatació que els estudis recollits en *Ramon Llull en la literatura catalana del segle XIX* s'aproximen a la figura del beat mallorquí i n'analitzen la presència en l'obra de creació d'autors tan diversos com Jacint Verdaguer, Josep Tarongí, Damas Calvet o Marià Aguiló. També s'hi valoren alguns dels projectes d'edició de la seva producció que van sorgir contemporàniament. Les aportacions del volum deriven de les ponències de la jornada homònima que van organitzar el Grup d'Estudi sobre la Literatura Catalana del Vuit-cents (UB), el Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la UIB i l'Institut d'Estudis Catalans, l'11 de novembre de 2016 a Palma, dins de la commemoració de l'Any Llull (2015-2016).

Ramon Pinyol, a «Llull, Verdaguer i M. S. Oliver. A propòsit de l'edició pòstuma de *Perles del llibre d'amic e amat* (1908)» (ps. 9-21), repassa l'atenció que el poeta de Folgueroles va dispensar al mallorquí al llarg de la seva vida, començant pel guiatge de Marià Aguiló i fins a la composició de les *Perles*, en què va glossar en vers versicles del *Llibre d'amic e amat*. No se centra tant en el poemari en si, com en la publicació a càrrec de L'Avenç (1908). L'edició, força deficient, amb errades de transcripció, omissions i canvis d'ordre, s'ha atribuït de vegades a l'autor del pròleg, Miquel dels S. Oliver; Pinyol, en canvi, descarta aquesta possibilitat i apunta que el responsable en degué ser Jaume Massó i Torrents.

Molt menys coneguda és l'aportació del clergue d'origen xueta Josep Tarongí (1847-1890), recuperat per Rosa Planas en «¿Fores vilan de malehida raça?»

Ramon Llull segons la visió de Josep Taronjí» (ps. 23-44). Es concreta en dos textos —un sobre el Llull místic i una oda— publicats al número que *Museo Balear* va dedicar a Llull el 1875, i una poesia per a l'*Homenaje al beato Raimundo Lull en el sexto centenario de la fundación del Colegio de Miramar* (1877). Tots tres són recollits en apèndix. En un segon apèndix, no esmentat a l'article, es fa un comentari sobre el text que mossèn Salvador Bové va recollir en l'homenatge a Llull publicat el 1901 per L'Avenç, en què desmentia tot vincle entre la càbala jueva i l'Art de Llull.

Respecte a Damas Calvet (1836-1891), Magí Sunyer reprèn l'estudi del seu extens poema narratiu *Mallorca cristiana*.¹ A «Ramon Llull vist per Damas Calvet: dos heterodoxos» (ps. 105-119), hi ressegueix els esments que s'hi fan al beat. L'autor va farcir el relat, d'orientació historicista, amb elements procedents de les seves pròpies creences maçòniques, teosòfiques i espiritistes. De Llull, li interessava el personatge perseguit pel poder i l'alquimista. Especialment xocant és un pasatge, situat a Miramar, en què, tot i ser cronològicament anterior al naixement de Llull, ja s'hi percep la seva presència a causa del trànsit de les ànimes que Calvet defensava. Troba en Llull, doncs, un precedent de l'heterodòxia que propugnava.

En l'activitat de Marià Aguiló es conjuguen els dos vessants esmentats de l'interès per Llull: el d'estímul per a la pròpia creació i el de les iniciatives editorials. Pel que fa al primer, Margalida Tomàs («Ramon Llull en l'obra literària i erudita de Marià Aguiló», ps. 121-144) observa que és repetidament citat entre les notes per a l'extens projecte de poema sobre *La conquesta de Mallorca*, en què Llull és un personatge novellesc vinculat a la identitat mallorquina, i continua tenint un paper destacat en l'obra en què Aguiló va revehicular aquesta poesia, els *Focs follets*, com a veu que guia el jo poètic.² A l'hora d'editar-ne l'obra, en canvi, l'estudiós adopta una perspectiva diferent, sense particularismes i assumint que la seva producció és part integrant de la cultura catalana. Ja l'any 1850 havia exposat a J. M. Quadrado la idea de fer una biblioteca d'autors «lemosines», entre els quals Llull; aquest projecte, més desenvolupat, el va presentar el 1852 a Madrid per millorar la seva posició laboral dins de la biblioteca de Sant Joan. Fins al 1870, però, no es comença a materialitzar la seva aportació més destacada en aquest àmbit, la Biblioteca Catalana. Ell hi va assumir l'edició del *Llibre dels fets*, mentre que la del *Llibre de meravelles* lul·lià va anar a càrrec de Jeroni Rosselló. Paral·lelament, entre 1877 i 1879, Aguiló va publicar els fascicles del *Llibre de l'orde de cavalleria*, distribuït com a volum complet a partir del 1883.

Malgrat la importància d'aquestes consecucions, i el paper destacat de Marià Aguiló a l'hora de difondre la producció catalana antiga conservada a Sant Joan,

1. N'havia parlat a «El rei jove: "Mallorca cristiana", de Damas Calvet», dins *El rei Jaume I en l'imaginari popular i en la literatura*, ed. de Carme Oriol Carazo i Emili Samper Prunera, Tarragona, Palma: Publicacions URV, UIB, 2010, ps. 169-183.

2. La mateixa Margalida Tomàs ho explica a l'estudi introductori de l'edició de l'obra (Tarragona: Arola, 2006, ps. 33-39).

la seva biografia conté uns quants projectes frustrats, o inacabats, propis o aliens. A «Bartomeu Muntaner i el projecte d'edició de l'obra de Ramon Llull» (ps. 45-55), Maribel Ripoll en recupera un. Vers el 1860 Muntaner exposava a Aguiló, per carta, la intenció de publicar obra en prosa de Llull; malauradament, va topiar amb una iniciativa paral·lela de Jeroni Rosselló i, malgrat els intents d'unir esforços, va acabar desistint.³

«Les edicions lul·lianes de Jeroni Rosselló» són estudiades per Pere Rosselló (ps. 75-104). Cal destacar, en primer lloc, les gruixudes *Obras rimadas* de 1859, inaugurals pel que fa a les edicions modernes de Llull. Dels títols que s'hi inclouen, se n'analitza el contingut, l'origen dels textos i les intervencions, sovint poc explicitades, que l'editor hi va dur a terme. En segon lloc, el projecte de publicació d'altres obres en fascicles, donat a conèixer el 1886. S'havien de relligar, un cop impreses, en «unos cuatro volúmenes». Les dificultats a què va haver de fer front l'editor, amb un canvi d'impressor inclòs, i la seva edat cada vegada més avançada, van propiciar la constitució d'una Comissió Editora Lul·liana, que va completar l'edició de tres volums, els anys 1901 i 1903. Contra el que sembla indicar-se, no es van tornar a imprimir els fascicles, sinó que es van aplegar els que l'editor devia tenir emmagatzemats, i només se'n van imprimir alguns per completar títols d'edició avançada, a més de les notes bibliogràfiques de Mateu Obrador i altres estudiosos que els acompanyaven.⁴ En van quedar fora alguns títols massa incomplets.

Finalment, l'aportació de Rafael Roca valora la reduïda presència de Llull en la Renaixença valenciana («Ramon Llull i València (1868-1936)»; ps. 57-73). En el context de reivindicació d'autors antics iniciat cap al 1860, detecta només dos esments al mallorquí, tots dos en poesies de Teodor Llorente, de 1868 i 1911, i un parell de breus a la premsa valenciana. No és fins al 1933 que, amb motiu del setè centenari del naixement del beat, es van dur a terme un parell d'activitats amb participació valenciana: una conferència de Llorenç Riber al Conservatori de València i una visita d'universitaris del domini lingüístic a Montpeller per homenajar-hi el beat. Roca troba una possible explicació a la poca atenció dispensada a Llull en el fet que el paper simbòlic que exercia com a escriptor en llengua catalana i com a representant de la fe cristiana, en la branca valenciana de la Renaixença el va acomplir Vicent Ferrer.

Comparant l'índex del volum amb les ponències de la jornada, s'hi troba a faltar la que Joan Alegret hi va pronunciar sobre la presència de Llull en la *Tradició catalana* del bisbe Torras i Bages. En canvi, s'hi ha afegit un estudi de Pere

3. Maribel Ripoll n'havia parlat amb més detall en «Un episodi desconegut en el procés d'edició de l'obra catalana de Ramon Llull», *Randa*, 62 [= *Miscel·lània Gabriel Llompart / 2*] (2009), ps. 91-139.

4. Joan Santanach, «De Jeroni Rosselló a Salvador Galmés, passant per Mateu Obrador. Un segle de publicacions lul·lianes a Mallorca (1859-1950)», *Estudis Romànics*, XL (2018), ps. 193-214, esp. 200.

Gabriel, sense relació directa amb el beat, dedicat als contactes entre Barcelona i Mallorca a mitjan XIX, sobretot des de la perspectiva dels autors progressistes i republicans. El cas del metge i escriptor mallorquí Francesc M. Servera, que estudià a Barcelona als anys 1840, es mostra com a exemple, i se n'analitza la novel·la *La huérfana de Barcelona*, que en algunes pàgines reflecteix la situació política a la ciutat vers 1842 i 1843, durant les revoltes antiespartistes i la jamància.

L'obra constitueix un valuós recull sobre la recepció de què va ser objecte Ramon Llull entre els escriptors del Vuit-cents. S'hi troba a faltar, malgrat tot, una visió més de conjunt, com també un cert aprofundiment en algunes fites lul·lianes del XIX, com els homenatges amb motiu del sisè centenari de Miramar (1876), dels quals hauria estat interessant exposar el context en què es van produir i l'aportació dels escriptors que hi van col·laborar (a més de Josep Tarongí, hi trobem J. M. Quadrado, Jeroni Rosselló, Miquel Costa i Llobera, Josep Lluís Pons i Gallarza, Joan Alcover o Ramon Picó i Campamar). Molt limitada és l'atenció a Jacint Verdaguer, sobre un aspecte tan tangencial —malgrat que no manqui d'interès— com són les circumstàncies de l'edició pòstuma de *les Perles*, malgrat que el poeta va començar a llegir Llull ben aviat i que hi va recórrer, i el va reescriure, en ple conflicte amb els seus superiors.

Tampoc no hi hauria estat sobrer, així mateix, una revisió final una mica atenta, que hauria evitat moltes errades, sovint merament gràfiques i d'unificació de criteris, que desmereixen un llibre que, d'altra banda, tipogràficament és ben digne.

Carles Salvador (1893-1955), escriptor, gramàtic, mestre

VICENT PITARCH

Institut d'Estudis Catalans

vpitarch@ec.cat

D. A. (2016): Diversos autors, *Carles Salvador (1893-1955), escriptor, gramàtic, mestre*, Emili Casanova i Josep Daniel Climent (eds.), València: Acadèmia Valenciana de la Llengua; «Recerca» 20.

L'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) va instituir el 2015 el seu particular Any Carles Salvador. Recordem que el país ja n'havia commemorat un altre, d'Any Salvador, el 1993, justament el del centenari del seu naixement, una efemèride que, per cert, va esdevenir el darrer gran homenatge que va viure exultant la inoblidable Sofia en honor del pare. Paga la pena de recordar que els actes commemoratius del centenari es van caracteritzar pel seu caràcter divulgatiu i de mobilització popular, amb la participació activa d'entitats com ara Escola Valenciana